नवर्क्षाण्युडुपतिनातीत्य युज्यन्ते । उन्नतमीषच्छृङ्गं नौसंस्थाना विशालता चोक्ता । नाविकपीडा तस्मिन् भवति शिवं सर्वलोकस्य । अर्धोन्नते च लाङ्गलमिति पीड़ा तदुपजीविनां तस्मिन् । प्रीतिश्च निर्निमित्तं मनुजपतीनां सुभिक्षं च । दक्षिणविषाणमर्धोन्नतं यदा दुष्टलाङ्गलाख्यं तत् । पाण्ड्यनरेश्वरनिधनलहुद्योगकरं बलानां च । समयगिनि सुभिक्षक्षेमदृष्टयः प्रथमदिवससदृशाः स्युः । दण्डवदुदिते पीड़ा गवां नृपस्योपदण्डो ऽत्र । कार्मुकरूपे युद्धानि यत्र तु व्या ततो जयस्तेषाम् । स्थानं युगमिति याम्योत्तरायतं भूमिकम्पाय । युगमेव याम्यकोट्यां किञ्चित्तुङ्गं स पर्वशायीति । विनिहन्ति सार्थवाहान् दृष्टेव विनिग्रहं कुर्यात् । अभ्युच्छ्रायादेकं यदि शशिनोऽवाङ्मुखं भवेच्छृङ्गम् । आवर्जितमिव सुभिक्षकारि तद्धोधनस्यापि । अभ्युच्छ्रिता रेखा समन्ततो मण्डला च कुण्डाख्यम् । अस्मिन्नाण्डलिकानां स्थानत्यागो नरपतीनाम् । प्रोक्तस्थानाभावादुदगुद्यः सस्यदृद्धिदृष्टिकरः । दक्षिणतुङ्गश्चन्द्रो दुर्भिक्षभयाय निर्दिष्टः । शृङ्गेणैकेनेन्दुं विलीनमथवाप्यवाङ्मुखं शृङ्गम् । सम्पूर्णं चाभिनवं दृष्ट्वा जीवितात्ययं पश्येत् । संस्थानविधिः कथितो रूपाख्याङ्गवन्ति चन्द्रमसः । सस्योदुर्भिक्षकरो महान् सुभिक्षावहः प्रोक्तः । मध्यतनुर्वज्राख्यः क्षुद्भयदः सम्भ्रमाय राज्ञां च । चन्द्रो मृदङ्गरूपः क्षेमसुभिक्षावहो भवति । श्रेयो विशालमूर्तिर्नरपतिलक्ष्मीविवृद्धये चन्द्रः । स्थूलः सुभिक्षकारी प्रियधान्यकरस्तु तनुमूर्तिः । प्रत्यन्तान् कुरुपांश्च हन्त्युडुपतिः शृङ्गे कुजेनाहते, यस्तच्छृङ्गयलग्नमेन, शशिजेनादृष्टिदुर्भिक्षकृत् ! त्रैकान् हन्ति नृपान्महेन्द्रगुरुणा, शुक्रेण चाल्पान्नृपान्, शुक्रे याम्यमिदं फलं यदुदितं कृष्णे यथोक्तागमम्। भिन्नः सितेन मगधान् यवनान् पुलिन्दान् नेपालभङ्गिमरुकच्छसुराष्ट्रमद्रान् । पाञ्चालकैकयकुलूतकपूरुवादान् हन्याद्युधोनरजनानपि सप्त मासान् । गान्धारसौवीरकसिन्धुकीरान् धान्यानि शैलान्द्रविड़ाधिपांश्च ।द्विजांश्च मासान्दश शीतरश्मिः सन्तापयेद्वाक्पतिना विभिन्नः । उद्युक्तान् सह वाहनैर्नरपतींस्त्रैगर्तकांस्मालवान् कौलिन्दान् गणपुङ्गवानथ शिबीनायोधयकान् पार्थिवान् । हन्यात् कौरवमत्स्यगुप्तधिपतीन् राजन्यसुख्यानपि प्राचेयांगुरुसङ्गमे तनुगते वप्रासमर्यादवा। यौधेयान् सचिवान् सकौरवान् प्रागीशानथ चार्जुनायनान् । हन्यादर्कजभिन्नशृङ्गजः शीतांशुर्दशमासपीडया । मगधान्मथुरां च पीडयेद् वरणायाश्च तटं यथाङ्गजः।अपरत्र हतं युगं वदेद् यदि भिन्नो शशिनं विनिर्गतः । क्षेमारोग्यसुभिक्षविनाशी शीतांशुः शिखिना यदि भिन्नः । कुर्यादायुधजीविविनाशं चौराणामधिकेन च पीड़ाम् । उल्कया यदा शशी यस्य एव हन्यते । हन्यते तदा नृपो यस्य जन्मनि स्थितः । भस्मनिभः पुरुषो ऽरुणमूर्तिः शीतकरः किरणैः परिहीणः। श्यावतनुः स्फुटितः स्फुरणो वा क्षुत्समरामयचौरभयाय । प्रालेयकुन्दकुसुदस्फटिकावदातो बलादिशाद्रिसुतया परिरब्ध चन्द्रः । उच्चःकृतो निशि भविष्यति मे शिवाय वेष्टश्यते स भविता जगतः शिवाय । यदि कुमुदकुणालहारगौरस्तिथिनियमात् क्षयमेति वर्धते वा । अविकृतगतिमण्डलांशुयोगी भवति नृणां विजयाय शीतरश्मिः । शुक्ले पक्षे सम्पृष्टे प्रदृष्टिं ब्रह्मचलं याति दृष्टं प्रजाय । हीनेऽहानिस्तुल्यता तुल्यतायां कृष्णे सर्वं तत्फलं त्यत्ययेन" । "भूमध्यात् चन्द्रादेरुच्छ्रितियोजनमपि" सि०शि० उक्तं यथा"नगनगाग्निनवाष्टरसा(६८९३७७) रवेः रसरसेषु महीषुमिता ५१५६६ विधोः । निगदितावनिमध्यत उच्छ्रितिः श्रुतिरियं किल योजनसंख्यया"'अत्रोपपत्तिः कक्षाध्याये चन्द्रार्कयोः कक्षे कथिते किन्तु व्यासौ नोक्तौ तौ त्रैराशिकेनानेयौ । यदि भनन्दाग्निमित ३९२७ परिधेः खबाणसूर्य मितो१२५०व्यासः (नीलाकण्ठकृदिश आनीतः तदा) ४३२१४९७ । ३० मितायाः सूर्यकक्षायाः, ३२४०००मितचन्द्रकक्षाया वा कीदृश इत्यनुपातेन व्यास आनेयः तदर्द्धमेव श्रुतिः । इयमेव भूमध्यात् चन्द्रार्कयोः उच्छ्रितिः प्रमि०" इयं मध्यश्रुतिः, उच्चनीचयोरप्येवं यथा "मन्दश्रुतिर्द्रार्क श्रुतिवत् प्रसाध्या" सि० शि० उच्चनीचवृत्तपरिधिना उच्छ्रितिः साध्या त्रैराशिकेनानेया" प्रमि० युक्तश्चेदम् यद्यपि स्वस्वकक्षाया सूर्यादिस्थानविशेषाऽस्ति तत्रोच्चस्थानस्थितौ परिधेराधिक्यं नीचस्थाने तु न्यूनता मध्ये मध्यता इति तदनुसारेण परिधिवैलक्षण्यात् उच्छ्रितिवैलक्षण्यमिति । एवमन्येषां ग्रहाणामपि स्वस्वकक्षाभिरनुपातेन व्यासमानीय तदर्द्धं मध्य श्रुतिरित्याद्यगम्यम् । अनेदं सूक्ष्ममीक्षणीयम् अत्र भूमध्यादिति भूमिव्यासार्द्धमध्यादित्येवार्थकं न तु भूपृष्ठमध्यत इत्यर्थकम् । तथा च भूव्यासार्द्धस्य तत्तदुच्छ्रितेर्वर्जने भूपृष्ठादुच्छ्रितिर्भवति भूपृष्ठात्तु उक्तः उच्छ्रायोः नैव युज्यते ग्रहाणां कक्षारूपपरिधेर्व्यासार्द्धस्य भूगोलार्द्धकान्तत्वेन तदर्द्धपर्यन्तमेव तद्वृत्तव्यासार्द्धत्वौचित्यादिति